

Rahvusvaheliste organisatsioonide alane informatsioon Eesti raamatukogudes

Jane Makke (RiTo 3), Eesti Rahvusraamatukogu

Inforohkes maailmas muutub üha olulisemaks teadmine, kuhu ja kelle poole soovitud teabe saamiseks pöörduda. Eestis on selleks rahvusvaheliste organisatsioonide osas üldsusel kolm võimalust: 1) Eesti Rahvusraamatukogu; 2) Tartu Ülikooli Raamatukogu ning 3) Eesti Põllumajandusülikooli Raamatukogu.

Enamuse rahvusvaheliste organisatsioonide juurde on loodud spetsiaalsed väljaannetega tegelevad struktuurüksused, kes haldavad keerukaid ülemaailmseid infopunktide ja depooraamatukogude võrgustikke. Ainuüksi ÜROI on täna juba üle 360 depooraamatukogu üle maailma, lisaks veel infokeskused 70 riigis. Siiski tuleb märkida, et sugugi mitte kõik organisatsioonid (nt. Lääne-Euroopa Liit, NATO) sellist süsteemi ei tunne.

Rahvusvaheliste organisatsioonide tegevuse üheks väljundiks on oma tegevust puudutavate trükiste¹ välja andmine. Sageli on juba põhikirjaga kindlaks määratud terve rida teavikuid, mis kuuluvad kohustuslikus korras avaldamisele. Nii on näiteks ÜRO hartaga reguleeritud ÜRO lepinguseeria (*UN Treaty Series*) koostamine ja välja andmine. Kohustuslike väljaannete kõrval avaldatakse organisatsiooni iseloomust tulenevalt veel mitmeid teavikuid – statistikakogumikke, analüüse–uurimusi sisaldavaid monograafiaid jpm. See skeem rakendub pea kõikides rahvusvahelistes organisatsioonides – nii ÜRO süsteemi kuuluvates kui ka teistes.

Et kogu selles massis orienteeruda on välja töötatud unikaalne, kuid end täielikult õigustanud hoiuraamatukogude–infokeskuste süsteem. Sealjuures on see rahvusvahelistele organisatsioonidelegi suurepäraseks (võib–olla isegi asendamatuks) võimaluseks avalikkuse teavitamisel organisatsiooni tegevusest. Hoiuraamatukogule saadetakse kõik ametlikud dokumendid, va juhul, kui dokument on kuulutatud salajaseks või ei paku oma iseloomu tõttu üldsusele huvi. Nimistusse kuulub veel terve hulk perioodilisi väljaandeid ja andmebaase. Publikatsioonide osas võib esineda mõningaid piiranguid.

Nagu juba eelpool nimetatud tegeleb Eestis rahvusvaheliste organisatsioonide väljaannete vahendamisega kolm raamatukogu – Eesti Põllumajandusülikooli Raamatukogu, kellele 1999. aastast läksid Eesti Rahvusraamatukogult üle ÜRO Toitlus- ja Põllumajandusorganisatsiooni (FAO) väljaannete kogu ning hoiuraamatukogu õigused ja kohustused, Tartu Ülikooli Raamatukogu ja Eesti Rahvusraamatukogu.

Tartu Ülikooli Raamatukogu täidab Euroopa Liidu dokumentatsioonikeskuse (<http://www.euroinfo.ee>) ülesandeid alates 1992. aastast. Dokumentatsioonikeskuse pöhiülesanne on toetada ülikoolis toimuvat oppetööd ja uuringuid, kuid sealjuures kindlustada juurdepääs koikidele huvilistele.

2000. aastast tegutseb Tartu Ülikooli Raamatukogus ka NATO teabekeskus (<http://www.natoinfo.ee>). See on asutatud Tartu Ülikooli ja Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi poolt informeerimaks elanikkonda NATO tegevusest, rahvusvahelisest

julgeolekupoliitikast, Eesti suhetest NATOga ning Eesti kaitsepoliitikast. Teabekeskuse kogudes leidub NATOt, sõjandust ja julgeolekupoliitikat käsitlev kirjandus.

Eesti Rahvusraamatukogu täidab rahvusvaheliste organisatsioonide depoo- ehk hoiuraamatukogu ülesandeid vastavalt *Rahvusraamatukogu seadusele* (RT I 1998, 34, 488). See on kahtlemata üheks oluliseks osaks parlamenditeeninduses, sest organisatsioonide väljaanded pakuvad seadusloomeks vajalikku laialdast taustamaterjali nii oma publikatsioonide kui dokumentidega. Täna on Rahvusraamatukogu kümne

¹ Rahvusvaheliste organisatsioonide väljaannete puhul tehakse vahet ametlikel dokumentidel ja publikatsioonidel. Ametlike dokumentide hulka arvatakse resolutsioonid, otsused, eelnõud, istungite protokollid, stenogrammid, konverentside väljaanded, projektid, programmid, päevakavad, rahvusvahelised lepingud jne. Publikatsioonid on seevastu aga suunatud laiemale avalikkusele – analüüsid, uurimused, statistikakogumikud jne. – eesmärgiga anda teavet organisatsiooni eesmärkide, tegevuse ja saavutuste kohta.

rahvusvahelise organisatsiooni depookogu (<http://www.nlib.ee/struk/pik/rvokirj.html>):

- Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon (OSCE), 1996
- Euroopa Liit (EL/EU), 1992
- Maailma Kaubandusorganisatsioon (WTO), 1993
- Maailmapank, 1992
- Maailma Tervishoiuorganisatsioon (WHO), 1993
- Rahvusvaheline Mereorganisatsioon (IMO), 1993
- Rahvusvaheline Tsiivilennunduse Organisatsioon (ICAO), 1993
- Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO), 1992
- Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO/UN), 1993
- ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuriorganisatsioon (UNESCO) 1984.

Kõigi nende organisatsioonide, va UNESCO, ametlikud dokumendid on Rahvusraamatukogus juba 1990ndate aastate algusest. Mõnedel juhtudel on kogusid täiendatud ka retrospektiivselt (Euroopa Liidu *Official Journal* mikrofiššil ja andmebaasina ning United Nations Treaty Series mikrofilmil ja andmebaasina). Vajalike dokumentidega on täiendatud ka OSCE, ICAO, WTO ja IMO kogusid.

Eraldi väärib esiletõstmist Rahvasteliit, kelle väljaanded on Rahvusraamatukogus juba Riigiraamatukogu päevilt. Mahuka ja tänasel päeval veel olulist rolli omavana nimetaksin Rahvasteliidu lepinguseeriat (*League of Nations Treaty Series*), kus on avaldatud kõik organisatsiooni juures registreeritud kahe- ja mitmepoolsed rahvusvahelised lepingud. See kollektsioon on eelkäijaks praegu ilmuvale ÜRO lepinguseeriale. Mõlemad, nii Rahvasteliidu kui ÜRO lepinguseeria on Rahvusraamatukogus olemas täies mahus ning on kasutatavad nii elektrooniliselt kui paber kandjal. Seega on enamuse rahvusvaheliste lepingute osas kaetud periood Rahvasteliidu loomisest pärast I Maailmasõda kuni tänase päevani.

Raamatukogus on oma väljaannetega esindatud ka Euroopa Nõukogu. Selle organisatsiooni materjalid on koondatud vastavasse info- ja dokumendikeskusesse (ENIDK

– <http://www.nlib.ee/ENIDK>), mis avas ukseid 1995. aasta mais. Keskusesse saabub olulisem osa Euroopa Nõukogu väljaannetest – 2000. aasta lõpuks oli keskuse kogus ligikaudu 8000 nimetust teavikuid, neist ca 100 perioodilisi väljaandeid.

Sarnaselt eelmisele on ka Euroopa Liidu väljaannete baasil moodustatud infokeskus (ELIK – <http://elik.nlib.ee/>). ELIK alustas tegevust 1998. aasta 1. septembril tuginedes Eesti avalikkuse Euroopa Liidu alase teavitamise põhimõtetele ning Rahvusraamatukogu ja Riigikantselei vahel sõlmitud lepingule. Keskuse kogu täiendatakse pidevalt (juba 1992. aastast) Euroopa Liidu poolt avaldatud väljaannetega, lisaks sõltumatute kirjastuste poolt avaldatud olulisemate Euroopa Liitu puudutavate analüüsidega. ELIKu kogu koosneb ligikaudu 6300 erinevast nimetusest trükisest ning 150 nimetusest perioodikaväljaandest. Infokeskuses on olemas kogu EL seadusandlus ning kohtulahendid alates Euroopa Sõe- ja Teraseühenduse loomisest 1951. aastal ning õigusloome erineva astme aktid. Lisaks on elektroonilises vormis kehtivate õigusaktide täistekstid andmebaasis *Celex*. 2000. aastal käivitus tasuta euroinfo telefon 0 800 330. Selle eesmärgiks on muuta EL alane teave kättesaadavamaks laiemale avalikkusele kui seda on vaid keskuse külastajad.

Lisaks eelpool nimetatutele leidub Rahvusraamatukogu kogudes veel mitmete teiste rahvusvaheliste institutsioonide väljaandeid:

- Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsioon (EFTA),
- Lääne-Euroopa Liit (WEU),
- Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioon (WIPO),
- Majandusliku Koostöö ja Arenguorganisatsioon (OECD),
- Naftat Eksportivate Riikide Organisatsioon (OPEC),
- Parlamentidevaheline Liit (IPU),
- Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO),
- Rahvusvaheline Aatomienergia Agentuur (IAEA),
- Rahvusvaheline Amnestia (AI),
- Rahvusvaheline Valuutafond (IMF),
- ÜRO Lastefond (UNICEF)

Siinkohal tuleb märkida, et nimetatutest osad on üsna lünklikult esindatud (nt. Amnesty International, WIPO, EFTA, UNICEF). Teiste puhul (nt. IMF, OPEC, WEU) on tegemist aga vaid konkreetsete nimetustega, mille saabumise osas on raamatukogu ja organisatsiooni vahel kokku lepitud (nt. *IMF Working Paper* või *International Financial Statistics Yearbook*, *OPEC Bulletin* või *Assembly of Western European Union : proceedings*). Mõnede organisatsioonide väljaandeid oleme saanud kas annetuste/kingituste näol (OECD) või muretsenud raamatukogu vahenditest (NATO).

Kõik RR kogudes leiduvad rahvusvaheliste organisatsioonide väljaanded on kataloogitud ja märksõnastatud ning leitavad Internetist Eesti teadusraamatukogude ühisest elektronkataloogist (<http://helios.nlib.ee>). Infot uute väljaannete kohta leiab annoteeritud valiknimestikest Uued raamatud : *Majandus, poliitika, õigus*(<http://www.nlib.ee/anded/www1.html#pik>).

Organisatsioonide dokumentide leidmist hõlbustavad lisaks olemasolevale kogule veel mitmesugused raamatukokku muretsatud andmebaasid nii Interneti keskkonnas funktsioneerivad kui CD-ROM-il (vt. tabel).

Peamise eestikeelse allikana koostatakse kõikide nimetatud rahvusvaheliste organisatsioonide kohta Eesti perioodikas avaldatud artiklite koopiade süstematiseeritud teemamappe. Mappidesse on lisatud ka välisajakirjanduses vastava organisatsiooni (va EN ja EL) kohta ilmunud artiklite viited. Eraldi artiklite andmebaase ei koostata (va EN ja EL), sest suurem osa ilmunust on leitavad Rahvusraamatukogu procite andmebaasidest MAJPOL, ÕIGUS ja VARIA. Ülevaateid välisajakirjanduses ilmunud organisatsioone puudutavatest artiklitest avaldatakse referaatväljaandes *Summaria Socialia*(<http://www.nlib.ee/anded/www1.html#sum>).

Märkused

1. Rahvusvaheliste organisatsioonide väljaannete puhul tehakse vahet ametlikel dokumentidel ja publikatsioonidel. Ametlike dokumentide hulka arvatakse resolutsioonid, otsused, eelnõud, istungite protokollid, stenogrammid, konverentside väljaanded, projektid, programmid, päevakavad, rahvusvahelised lepingud jne. Publikatsioonid on seevastu aga suunatud laiemale avalikkusele – analüüsid, uurimused, statistikakogumikud jne. – eesmärgiga anda teavet organisatsiooni eesmärkide, tegevuse ja saavutuste kohta.

Kasutatud kirjandus

Ainso, H.; Klaas, U.; Made, V.; Toomla, R. (1995). Rahvusvahelised organisatsioonid. Tallinn.

Eesti Rahvusraamatukogu rahvusvaheliste organisatsioonide depooramatukogu. (1995). Tallinn : Eesti Rahvusraamatukogu.

Jürviste, Ü. (1995). Rahvusraamatukogus avas ukse Euroopa Nõukogu Info- ja dokumendikeskus // Raamatukogu, 3, 10–11.

Kagan, A. (1991). Reference Service for Publications of Intergovernmental Organizations. IFLA Publications 55. München [etc.] : K.G. Saur.

Louis-Jacques, L.; Korman, J. S. (1996) Introduction to International Organizations. New York : Oceana Publications Inc.

Makke, J. (2000). Ühinenud Rahvaste Organisatsioon: dokumentatsioon ja infoallikad Eesti Rahvusraamatukogus : bakalaureusetöö. Tallinn : Tallinna Pedagoogikaülikool.

OSCE Handbook. (2000). Vienna : Organization for Security and Co-operation in Europe.

Williams, R. (1998). The information systems of international inter-governmental organizations : a reference guide. London : Ablex Publishing Corporation.

Tabel

Andmebaas	RVO	Valdkond	Tasuta / Tasulined	Kasutamise võimalused	Aadress
UNTC	ÜRO	R/V lepingud	tasulined	RR	http://untreaty.un.org
UN ODS	ÜRO	dokumendid ja resolutsioonid	tasulined	RR	http://www.ods.un.org
UNBIS Plus	ÜRO	dokumentide bibliograafiline andmebaas	tasuta	RR	CD-ROM
Human Rights	ÜRO	inimõiguste bibliograafia 1980–1996	tasuta	RR	CD-ROM
ILOLEX	ILO	ILO konventsioonid ja soovitused	tasuta	internet	http://ilolex.ilo.ch:1567/public/english/50normes/inflg
NATLEX	ILO	Viited riikide tööalastele õigusaktidele	tasuta	internet	http://natlex.ilo.org/scripts/natlexcgi.exe?lang=E
ILODOC	ILO	ILO dokumentide ja publikatsioonide bibliograafiline andmebaas	tasuta	internet	http://ilis.ilo.org/ilis/ilodoc/ilinrid.html
Resolutions / Decisions	UNESCO	UNESCO otsused ja resolutsioonid	tasuta	RR	CD-ROM
UNESCO Databases	UNESCO	UNESCO väljaannete bibliograafiline andmebaas	tasuta	RR	CD-ROM

European Treaties	Euroop a Nõukog u	Euroopa Nõukogu lepingute täistekstid	tasuta	internet	http://conventions.coe.int
--------------------------	----------------------------	--	--------	----------	---